

POLİTİK EKONOMİK KURAM SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

DEMOKRASİLERDE OTORİTERLEME VE
HİBRİD REJİM TARTIŞMALARI VE
TÜRKİYE'DE RÖLÜ ÇIKARIMLAR

Yavuz YILDIRIM¹

MAKALE BİLGİSİ

Gönderim Tarihi

16.10.2018

Makale Kabul Tarihi

2.11.2018

Anahtar Kelimeler

Demokratikleme

Hibrid Rejim

Rekabetçi Otoriterlik

Kusurlu Demokrasi

Keywords

Democratization

Hybrid Regime

Competitive Authoritarianism

Defective Democracy

Orcid No

0000-0002-1031-1537

Özet

Demokratik kurumların ve hukuki sistemin kağıt üstünde pek çok ülkede benzer olmasına karşın farklı sonuçların ortaya çıkmasıyla hükümet sistemlerinin yeniden adlandırılması bir zorunluluk olmaya başlamıştır. Sadece demokrasi için değil farklı otoriterlik biçimleri de yeni sıfatlarla anılarak karma veya hibrid rejim tanımlaması gelişmeye başlamıştır. Bu çalışmada hibrid rejim kavramı etrafında demokratik ve otoriter özellikleri birlikte tartışmaya başlayan sistemlerin genel özellikleri aktarılacaktır. Buradaki temel soru, demokrasinin mi gerilediği yoksa otoriter rejimlerin mi yaygınlaştığıdır. Çalışmanın argümanı, demokrasinin ya da otoriterlemeden ilimlerinin liberal demokrasi içinde zaten var olduğunu, özellikle Diamond, Levitsky ve Way ile Merkel'in yaptığı alt-gruplamalar ve analizler ekseninde Türkiye'deki demokrasinin nasıl tanımlanacağı da çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu noktada kusurlu/yetersiz demokrasi gruplaması, rekabetçi otoriterlikten ziyade Türkiye demokrasisi için daha yakın bir konumdur.

Abstract

Although democratic institutions and the legal system are similar in many countries all around the world on paper, different consequences have been occurred in that similarity thus renaming of government systems has become a necessity today. Not only for democracy, but different forms of authoritarianism have been called with new adjectives, and a discussion on the definition of mixed or hybrid regime has begun to develop. In this study, around the concept of hybrid regime, the general characteristics of the systems that have started to carry democratic and authoritarian tendencies together will be explained. The basic question here is whether democracy has regressed or authoritarian regimes have become widespread. The argument for the study is that the authoritarianism tendencies experienced by democracy already exist in liberal democracy. In the context of the studies and sub-grouping of Diamond, Levitsky and Way, Merkel how to define democracy in Turkey is also the subject of the study. It is argued that rather than a more competitive authoritarianism, defective democracy grouping of Merkel is close to Turkey's democracy.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, BF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, yavuz.yildirim@ohu.edu.tr

Giri

Yönetim sistemlerini sınıflandırılmak ve rejimlerin ortaya koydu u uygulamaları adlandırılmak, Antik Yunan'dan bu yana siyasal alanın önemli ba lıklarından biridir. Platon ve Aristoteles ba ta olmak üzere sistemlerin birbirinden farkı, bozulmaları ve dönü ümleri üzerine tartı mak, oldukça köklü bir geçmi sahiptir. Bunlar “iyi olan nedir” sorusunun içinde felsefi tartı malarla beslenmi pratik düzeydeki arayılardır. Sosyal ili kilerin karma ıkla ması, ekonomik ve kültürel tartı maların geni lemesi ile beraber iyi yönetimin ne oldu u sorusu felsefi niteli ini kaybetse de cevaplanmaya muhtaç haledir. Pratik düzeydeki farklıla ma ve cevapların artmasıyla birlikte daha önceki dönemlerde yapılan ayrımlar ve sınıflamalar da artmı , dahası bu çalı manın da konusunu olu turacak olan ara-bölgeler ve gri- alanlar artmı tır. Demokrasi, otoriterlik, totaliterlik, monar i, oligar i gibi tipolojiler 21. yüzyılın karma ıklı nda tam olarak kar ılık bulamamaktadır. Dolayısıyla sistemler ve rejimler için alt-tipler, yeni gruplamalar, yeni sıfatlar bulma ihtiyacı artmı tır.

Uluslararası ili kelerde görece otoriter e ilimli ülkelerin gittikçe öne çıkması, demokrasinin sorun çözme ya da iyi yönetim olma iddiasını gölgelemektedir. Demokrasinin krizi ve gerilemesi tartı maları içinde, ülkelerdeki demokratik rejimlerin bugün nasıl adlandırılaca ı üpheli hale gelmi tir ve liberal demokrasinin tek çapa olma gücünü kaybetmesiyle demokrasiye yeni sıfatlar aranmaktadır. Demokrasinin minimum ölçülerinin otoriter ülkelerde de var olması bu tartı maları tetikleyen en önemli unsurdur. Demokratik kurumların ve hukuki sistemin ka ıt üstünde pek çok ülkede benzer olmasına kar ın farklı sonuçların ortaya çıkmasıyla hükümet sistemlerinin yeniden adlandırılması bir zorunluluk olmaya ba lamı tır. Sadece demokrasi için de il farklı otoriterlik biçimleri de yeni sıfatlarla anılarak karma veya hibrid rejim tanımlaması geli meye ba lamı tır.

Muhakkak ki bu yöndeki bir tartı ma Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir. 20 yıla yakın süredir iktidarın de i memesi ve seçimlerdeki oy da ılımlarının belli bir dengede devam etmesi, 16 Nisan 2017 anayasa referandumu ile resmile en ve 24 Haziran 2018'de uygulamaya geçen yeni hükümet sistemi ile birlikte Türkiye'deki demokratik i leyi in nasıl tanımlanabilece i tartı malıdır. Yakın dönemde Türkiye'nin Rusya ve Venezüella gibi ülkelerle daha yakın diyalo a girilip Avrupa Birli i ve ABD ekseninde ili kilerin gerginle mesi yine konuyla yakından alakalıdır. Özellikle düzenli seçimler dı nda demokrasilerden beklenen kriterlerin pek ço u üzerine ele tiriler yükselmektedir. Freedom

House'un 2018 raporunda Türkiye'yi "özgür olmayan ülkeler" kategorisine alması bu tartışmaların uluslararası düzlemde de yapıldığını göstermektedir.

Bu çalışmada hibrid rejim kavramı etrafında demokratik ve otoriter e ilimleri birlikte tartışmaya bakan sistemlerin genel özellikleri aktarılacak ve liberal demokrasi olarak adlandırılmayacak rejimlerin hangi alt-gruplara ayrılabilirine dair farklı görüşler incelenecektir. Bu tartışmalar, ayrıntılı olarak, üçüncü dalga sonrası demokratikleşme yazını içerisinde ekillenmektedir. Bu yazında, 21. yüzyılın başlarından itibaren demokrasinin niteliği ve demokrasiye geçişlerin sonuçları üzerine odaklanılmaktadır. Buradaki temel soru, demokrasinin mi gerilediği yoksa otoriter rejimlerin mi yaygınlaştığıdır. Diğer bir deyişle demokrasinin kendi içindeki bir gerilemenin, doğrudan otoriterleşme olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışmalıdır. Çalışmanın argümanı, demokrasinin ya da otoriterleşme e ilimlerinin liberal demokrasi içinde zaten var olduğunu. Liberal demokrasi denkleminde liberal değerlerin kurumsallaşmasıyla birlikte zamanla yerleşmesi, serbest piyasanın yerleşmesinin demokratikleşmeyi hızlandıracağı eklemindeki varsayımlar, 21. yüzyıl demokrasisini açıklamakta yeterli olmamaktadır. Türkiye'nin ya da dönüşüm de bu yetersizliğin içinde anlam kazanabilir. Dolayısıyla burada liberal demokrasi dışındaki alternatiflerin düşünülmesi ve demokrasi ile siyasal olan arasındaki ilişkinin en baştan ele alınması gerekliliği bulunmaktadır. Diğer bir deyişle "iyi yönetim nedir" sorusunun felsefi deriniden düşünülmesi.

Çalışmada öncelikle demokrasinin, liberal demokrasi olarak kodlanmasına dair temel noktalar verildikten sonra, özellikle Soğuk Savaş döneminde demokrasi ve otoriterliğin nasıl farklılaştırılacağına dair, Linz ve Dahl'ın kriterlerine değinilecektir. Soğuk Savaş sonrasında, özellikle 2000'lerin başından itibaren demokrasinin krizde olduğunu söyleyen ve bunu otoriterliğin yükselmesi ekinde ele alan başta Diamond ile Levitsky ve Way; daha sonra da söz konusu krizin otoriterleşme medeniyetinde demokrasi için bir kriz olduğunu belirten W. Merkel'in kavramları incelenecektir. Sonrasında Türkiye'ye dair eleştiriler ekseninde yapılan tespitler ve sonuç bölümünde de özellikle Merkel'in analizlerine yakın şekilde Türkiye'nin yeni sistemi ve ilerleyişine dair gruplama önerileri verilecektir.

I. Demokrasi vs Liberal Demokrasi

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem için liberal demokrasi, "özgür dünya"ya dahil olmanın temel yolu haline gelmiştir. Bu dönemde temel siyasal sorular, demokratik sistemlerin nasıl

uygulanacağı, demokratik rejimler arasında farklarının ne olduğu, demokrasiye geçişin hangi yollar ve kalıplar üzerine gerçekleşeceği yönünde ekillenmiştir. Ayrıca da devinilecek olan Lijphart, Dahl ve Linz'in çalışmaları bu alandaki temel eserler olarak yol gösterici olmuştur. Demokrasileri kendi içinde sınıflamak, Kıta Avrupası ve Anglo-Sakson ekollerinin ekillendirici olduğu liberal demokrasinin temel çığır oldu ve ona yakınlık-uzaklık üzerinden ekillenen bir çerçevede ilerlemiştir. Başka bir deyişle Batı'nın demokratik değerleri diğer bölgelerde de aranmıştır. Burada demokrasinin temel özellikleri olarak, düzenli yapılan seçimler, seçimlere birden çok partinin girebilmesi ile sosyalizmin dışında bir düzen ve serbest piyasa ilkelerine entegrasyon öne çıkarılmaktadır.

Demokrasinin ne olduğu ve nasıl uygulanacağı tartışması, 1968 hareketleriyle liberal demokrasiyi arayışlara doğru yönelmiştir. Katılımcı, müzakereci, güçlü demokrasi arayışları, demokrasinin daha iyi hale getirilebileceği yönündeki iyimser bakıştan beslenmekteydi. Ancak 2000'lerin başından itibaren, özellikle küreselleme-kararlı hareketin etkisiyle, demokrasinin gerilediği ve düştüğü veya otoriterleştiği yönündeki kötümser bakış yükselmiştir. Antik düzenlerin iyi yönetim içinde görmedikleri ve bozulma e ilimini gördükleri demokrasi, gerçekten de 2000'li yıllarda yeniden yeterliliği sorgulanan ve bozulduğunu dü ünen bir sistem haline gelmiştir.

Esasen liberal demokrasi, tek başına bir kavram olmaktan ziyade, dönem dönem farklı disiplinlerle birliği yaparak yoluna devam etmiştir. Genel olarak gruplamak gerekirse 1945-1970 aralığında sosyal demokrasi ve refah devleti kavramlarına yakınlıkla dengeli bir piyasa ekonomisi ve uluslararası birliği eksenlerine odaklanırken, 1970-1990 arasında, '68 hareketinin bastırılması ve refah devletinin ilmediği yönündeki eleştirilerle birlikte bu kez muhafazakarlık yaklaşımı ve Soğuk Savaş'ın artan gerginlikleriyle beraber sosyalizm-dışı her tür görüş demokrasiyle eleştirilmiştir; 1990-2000 arası süreçte ise küreselleme düşüncesiyle birlikte yeniden liberal değerlere, bu kez sosyal demokrasi olmadan piyasanın yol göstereceği, yönetim kavramı temelinde bir eksene oturmuştur. Neoliberalizm olarak tanımlanan bu süreç, bu kez 1999 Seattle eylemleriyle küreselleme-kararlı hareketin yükselttiği 'başka bir dünya mümkün' sloganıyla eleştirilmiştir ve bu hareketler yeni bir '68 etkisi yaratarak demokrasinin piyasacı versiyonunun dışında başka bir şekilde ilerleyebileceği düşüncesini geliştirmiştir (Yıldırım, 2013). Ancak özellikle 11 Eylül 2001'le birlikte güvenlikçi eksenin yeniden güçlenerek liberalizmin muhafazakarlıkta yeniden yanıtı

görülebilmektedir. Böylece liberal demokrasilerin özgürlükleri içinde güvenli inşaatı için gerekli olduğu yönündeki görüş güçlenmiştir.

Dolayısıyla Berlin Duvarı'nın yıkılması ve demokrasilerin nihai olduğu varsayılan zaferini ilan etmesinin ardından yükselen iyimserlik yerini küreselleşmenin adil bir bölümlenme yaratamaması, ekonomik krizler, bölgesel savaşlar ve göçmenlik gibi konularla birlikte demokratik dünyanın genel bir krizine ve dolayısıyla demokrasiye dair kötümserliğe dönüştü. Bu tartışma sadece Huntington'ın üçüncü demokrasi dalgası içinde saydıkları ülkelerin demokrasi kalitesi için değil, merkez ülke veya yerel demokrasi olarak tanımlanan yerler için de geçerlidir. Güç arayışı ve güvenlik ihtiyacı arttıkça, liberal devletlerden uzaklaşma artmıştır. 1990 sonrasında demokratikleşme sürecine girmiş, özellikle eski Doğu Bloku ülkelerinde, liberal demokratik düzenin içinden çıkan aşırı-sol, popülist, yabancı-düman söylemlerine sahip partilerin güçlenmesi, kimi ülkelerde hükümete gelmeleri ya da hükümet ortağı olmaları, bu partilerin liberal demokratik rejim ve uluslararası küreselleşmeye yönelik eleştirileriyle beraber otoriterleşme tartışmaları yeniden başlamıştır. Avrupa'da özellikle Polonya ve Macaristan örnekleri kritik önemdedir. Bunun dışında Fransa, Hollanda, İsviçre, Avusturya gibi ülkelerde de buna benzer gelişmeler yaşanmaktadır. Bu durumun, liberal demokrasinin ve Avrupa siyasetinin iç krizleriyle ilgili olduğu söylenebilir (Yıldırım, 2017).

Bu süreçte liberal demokrasinin ve özgür dünyanın klasik temsilcileri olarak görülen Avrupa ülkelerinin ve ABD'nin yaşadığı krizler de demokrasinin niteliğini teorik ve pratik açıdan sorgulanır hale getirmiştir. 2002'deki Anayasa taslağından sonra iyice belirgin hale gelen gerileme ve iç tartışmaları, Yunanistan'ın ekonomik krizi, İngiltere'nin Birlik'ten ayrılma kararı, göçmenlik krizi karşısında savunucusu olduğu insan hakları ve çoğulculuk gibi evrensel değerlerden sapma ya da Avrupa Birliği, yabancı-dümanlığı ve aşırı-solun yükselişine ev sahipliği yapan bir çözümlere dönüşümüdür. Diğer yanda 2001'den bu yana Orta Doğu ve Asya'daki müdahaleleriyle uluslararası krizi daha da tetikleyen ve devamında ayrımcı söylemleriyle bilinen Trump'ın başkan seçilmesiyle ABD'nin de artık demokrasinin tipik bir örneği olduğu söylenemez. Öte yandan uluslararası ekonomik sisteme ve siyasal tartışmalara daha fazla yön veren Rusya ve Çin'in; enerji ve petrol piyasalarında söz sahibi olan İran, Brezilya, Venezüella'nın ve küresel para akımlarını etkileyen Katar, BAE, S. Arabistan'ın demokratik devletlerden uzaklığı, demokrasinin 21. yüzyılın iyi yönetimi ve ana eksenini olmayacağına dair düşünceleri daha da güçlendirmektedir.

Dolayısıyla “liberal demokrasi krizde mi?” sorusu, çe itli ÷lkelerde ya anan siyasal geli melerin neticesinde ortaya çı kmı tır. Bu yerinde bir soru olmakla birlikte, demokrasinin kendisinden ziyade esasen krizde olan liberal demokrasidir; liberal de erlerin geçerlili i bugün tartı ma konusudur. Bu alandaki çalı malar ço unlukla demokrasiye yüklenen normatif de er ve anlamlarla onun pratikte gerçe kle me ve kurumsalla ma düzeyindeki farklılıklara odaklanmaktadır. Burada incelenen bir de ere ve kuruma (örne in ço ulculuk, sivil özgürlükler, seçimlere katılım veya iktidarların el de i tirmemesi) yüklenen a rı anlam, ba ka bir deyi le bir aktör veya kurumun fazlaca öne çıkarılması, demokrasi-otoriterle me geriliminde yapılan analizlerin seyrini etkilemektedir. Di er bir konu da az ya da fazla sayıda örnekler (small-N, large-N) üzerinden yapılan genellemelerdir. Her bir örne in kendi içinde de erli olması ile küresel düzeyde yapılacak çıkarımlar arasında bir gerginlik bulunmaktadır. Bu iki ana kategori, demokrasinin geriledi i iddiaları ve bu iddiaların eksik analizlere dayandırıldı ı yönündeki görü lerdir. Bunlardan ilki Freedom House verilerini temel alarak onu detaylandıran ve genel olarak Amerikan tarzı demokrasiyi merkeze alan, Journal of Democracy’de çıkan analizler, di eri ise Freedom House verilerinin yetersiz oldu u ve demokraside kayda de er bir gerilemenin olmadı ı yönündeki görü tür. Bu ikinci görü , örne in bu yazıda de inilecek olan W. Merkel için asıl sorun, demokrasinin minimum tanımlarını yeterli görmektir. A a ıda de inilecek olan bu ele tiri, düzenli seçimler ve piyasa ili kilerini ele alan minimum demokrasi tanımını yetersiz bulmakta ve demokrasinin birbiriyle ili kili pek çok katmanı barındırdı nı söylemektedir. Bu yazıda söz konusu ikinci argümana yakın bir hat desteklenmektedir.

II. Demokrasileri Sınıflamak için Kriterler

Freedom House ba ta olmak üzere ÷lkelerin demokratiklik düzeyini ölçen kurulu lar, siyasal ço ulculuk ve sivil haklar gibi temel göstergeler üzerinden ÷lkeleri analiz etmektedir. Freedom House’un ÷lkeleri “özgür, kısmen özgür ve özgür de il” ekindeki gruplamaları, liberal demokrasiye olan yakınlık ve uzaklı ı göstermektedir. A a ıda de inilecek çe itli ara tırmacılar, Freedom House verileri üzerinden demokrasinin nasıl tanımlanaca ı ve ölçülece i yönünde çalı malar yapmaktadır. Di er bir deyi le, ço ulculuk ve serbest seçimler ça da demokrasilerin minimum tanımları olarak ele alınmaktadır. Çünkü farklı grupların ve çıkarların olması ve bunların da kendi aralarında yarı ması, serbest pazar mantı ı gere i kapitalist dünyanın ayakta kalması adına temel ko uldur. Böylece liberal demokrasilerdeki

ço ulculuk ve seçimler, serbest pazar ekonomisi içindeki bireyin tercihleri ve seçimleriyle e tutulur. Schumpeter'in (1943/2003) önemli temsilcisi oldu u bu yakla ıma göre liberal demokrasi ve kapitalizm birlikte var olur.

Demokrasileri ancak piyasada var olabilen ço ulculuk eksenli olarak dü ünme ve sistemlerin farklılıklarını buna göre açıklamak, Dahl'ın poliar i kavramıyla belirginle mi tir. Dahl (1971) reel anlamda demokrasilerin ölçülmesi ve sınıflandırılması için bu kavramı kullanır ve ideal demokrasinin pratikte bu ekle uygulanabilece ini öngörür. Poliar i, bir kent-devleti ya da hegemonik bir rejimde de il ancak kapitalist bir toplumda gerçekleşebilecek demokrasi modelidir. Polir inin gerçekleşmesi için gerekli sekiz eksen ise öyle sıralanır: Örgütlenme, ifade, oy verme, kamu görevlerinde yer alma, seçim kazanmak için yarı ma özgürlükleri, farklı haber alma kaynaklarının varlı ı, serbest ve adil seçimler, sistemin i leyi i için gerekli kurumların bulunması. Dahl'a göre 1965'te nüfusu 20 milyonun üzerinde olan 25 ülkeden ancak 8'i poliar i ve biri (Türkiye) poliar iye yakın sayılmaktadır (Linz, 2012: 22). So uk Sava döneminde ekonomik geli mi likle demokrasinin yerle ikli i arasında yo un biçimde ili ki kurulmu olsa da Linz'in gösterdi i gibi büyüme hızları belli bir oranın üzerindeki 36 ülkeden ancak 12'si poliar i olarak görülmektedir. Ancak serbest piyasa ili kilerine entegrasyonun derecesi arttıkça ço ulculu un artacağı na dair önkabul ayakta kalma ve özellikle So uk Sava sonrası dönemde de demokrasileri sınıflamaya yönelik aray lar bu eksen üzerinde olmu tur. A a ıda de inilecek olan tartı malarda görülece i gibi, piyasa ekonomisine entegrasyon beraberinde kendili inden ço ulculu u getirmemektedir. Sistemlerin demokratiklik derecesini ölçme ya da adlandırma noktasında piyasa ekonomisinin belirleyicili i 2000'li yıllarla beraber azalmı tır. So uk Sava sonrası dönemde küresel ekonomik ili kilerin ve artan uluslararası ticaretin gelir da ılımı adaletsizli i veya siyasal özgürlük gibi ba lıklarda olumlu etki etmedi i, tersine küresel dengesizli in arttı ı gözlemlenebilir. Demokrasinin sosyalizmin dü ü üyle beraber yükseli e geçece i önermesi bo a dü mektedir. Ekonomik ve siyasal krizlerin sadece bir bölgede sınırlı kalmayıp küreselle menin etkisiyle beraber dünyanın pek çok yerini etkilemeye ba lamasıyla birlikte demokrasi ve serbest piyasa arasında olumlanan ili ki de benzer ekle krize girmi tir. Ekonomik göstergelerin iyiye gitti i ülkelerde dahi demokrasinin kalitesine ya da i leyi ine yönelik ele tiriler yükselmektedir.

Farklı demokrasi modellerinin listelenmesinde Lijphart'ın çalışması (2014) da klasik özelliği gösterir. Lijphart, Huntington'ın (1991) tanımladığı demokrasi dalgalarının temsilcilerini kapsayan 36 ülkeyi inceler. Bu ilkeler asgari 20 yıllık demokrasi deneyimi artışıyla seçilmiştir; bu durum yine aynı zamanda devrilecek olan rejimlerin ayakta kalma sürelerinin, adlandırmada bir kriter olarak önemli olduğunu göstermektedir. Lijphart (2014: 73-85), Dahl'ın ve Freedom House'un ölçütlerini temel alarak özgürlük ile demokratik ülke denklemini kurmaktadır. İncelenen 36 demokratik ülke, yine çok ulusluk kriterine göre kendi içinde gruplara ayrılmıştır. "Çok uluslu, yarı-çok uluslu ve çok uluslu olmayan toplumlar" şeklinde yapılan ayrım, etnik, dilsel ve dinsel farklılıkların ne ölçüde olduğunu göstermektedir. Bu ayrımın devamında ülkeler yürütme organları, yürütme ve yasama organları arasındaki ilişki, parti ve seçim sistemleri bakımından değerlendirilmiştir, çok uluslukçu ve oyda macı demokrasi olarak iki modele ayrılmışlardır. Lijphart (2014: 351), demokrasilerdeki resmi ve gayri resmi kuralların ve kurumların farklılığını bu iki ana kategoriye indirgenebileceğini söylemektedir. Buna göre çok uluslukçu demokrasiler, makroekonominin yönetimi ve bütçenin kontrolü noktalarında daha üstün performans gösterirken, oyda macı demokrasiler ise demokratik temsil ve kamusal siyasetler açısından üstün konumdadır. Bu iki model arasında Lijphart'ın analizlerine göre, oyda macı demokrasiler incelenen kriterlerde daha performans ortaya koyarak bir fark yaratmaktadır. Buradan hareketle, sosyal açıdan görece homojen toplumlarda ortaya çıkan çok uluslukçu demokrasilerin özellikle kriz dönemlerinde ve muhalif grupları bastırmak açısından oyda macı modele yanaşmak yerine kontrol güçlerini artıracakları söylenebilir. Dolayısıyla otoriterleşme eğilimi çok uluslukçu demokrasilerde daha fazla olacaktır. Bu kategoriler içinde gücü tek elde veya grupta toplama eğilimi olan çok uluslukçu demokrasilerin, aynı zamanda devrilecek olan otoriter demokrasi, yarı macı demokrasi ya da hibrid rejim gibi tanımlara dönüşme olasılıklarından bahsetmek mümkündür.

Linz'e göre sınırlı çok ulusluk, demokrasiden uzaklaşan otoriter rejimlerin temel özelliklerinden biridir. Diğer kriterler olarak bir ideolojiden ziyade kendine özgü bir zihniyet ve bunun bir mobilizasyon yaratmamayı içerir. Bu çerçevede, "bir liderin veya küçük bir grubun biçimsel yönden iyi belirlenmemiş fakat oldukça tahmin edilebilir sınırlar içinde iktidarı kullandıkları siyasal sistemler", otoriter olarak tanımlanmaktadır (Linz, 2012: 161). Tanımın demokrasiyle temel farkı çok ulusluk eksenidir. Totaliter rejimlerden farkı ise keskin bir ideolojinin ve mobilizasyon biçimlerinin olmamasıdır. Linz (2012:162-163), kendi tanımının iktidarın kullanılması, iktidarın örgütlenmesi ve toplumla bağlantı kurulması

yollarını, iktidarı destekleyen inanç sistemlerini ve siyasal süreçte vatandaşların oynadığı rolü vurguladığını belirtmektedir. Dolayısıyla bu tip sınıflandırmalarda, ara tırmacının öne çıkarmak istediği boyutlar ve noktalar belirleyici olmaktadır. Linz ve Stepan (1996: 13-15), modern yerleşik (consolidated) demokrasilerin birbiriyle ilişkili beş ana alanın birleşiminden oluştuğunu ve dolayısıyla demokrasinin bir rejimden öte karışık etkileşime dayanan bir sistem olduğunu vurgular. Bu beş alan, sivil toplum, siyasal toplum, hukukun üstünlüğü, devlet aygıtı ve ekonomik toplumdur. Bu alanların birbiriyle doğrudan etkileşimi, birbirini desteklemesi ve kontrolüyle beraber işleyen bir yapı demokrasi olarak adlandırılabilir. Bu etkileşimin veya alanlardan birinin bozulması, otoriterlik sınırlarına kayılacağı ya da demokrasinin yerleşik bir hal almasında zorlanacağı anlamına gelir. Linz (2012:21), otoriter rejimleri bürokratik-askeri rejimler, organik devletçilik, demokrasi-sonrası toplumlarda mobilize edici rejimler, bağımsızlık-sonrası rejimler ve totaliterizm sonrası rejimler olarak gruplamaktadır. Yarı otokratik demokrasilerin de otoriter rejimlerin de kendi içlerinde önemli değişimler yaşayabileceğini vurgulayan Linz'e göre (2012: 310) "demokratik siyasal sürecin ayırt edici özelliği temel değişimlerden çok evrimci değişimlerdir. (...) Otoriter rejimlerde ise önemli değişimler daha beklenmedik biçimde gerçekleşebilir ve sistemi büyük ölçüde değiştirebilir." Otoriter rejimlerdeki olası evrimci değişimler rejimi, organik devletçilik olarak tanımladığı, korporarist ilişkilerin belirleyici olduğu modele yakınlığıdır (Linz, 2012: 311). Ayrıca devinilecek olan demokrasinin otoriterleşme eğilimleri bu açıdan ayrılmış olarak bu tarz bir değişimle yakındır. Tam olarak yerleşik hale gelmemiş demokrasilerin içindeki krizler, onları çeşitli noktalarda otoriterleşme eğilimleri göstermesine neden olur. Linz (2012: 309), kendi kategorilerinin çoğunlukla monarşilerin ya da geleneksel siyasal sistemin yerine geldiğini ve bu örneklerde ayrılmış olarak vatandaşlık bilinci demokrasi yönünde halktan baskı olmadığını belirtir.

Bu literatürün klasik analizleri ekseninde Türkiye'de demokrasinin çoğunluk yerine yarı çoğunluğa ya da çoğunlukçu gruplara daha yakın olduğu söylenebilir. Soğuk Savaşın başlarında liberal demokratik düzene geçse de demokrasisini stabil hale getiremeyen ve kurumsallaştıramayan Türkiye'nin, Soğuk Savaş sonrası serbest piyasa-demokratikleşme eğilimi içinde liberal demokrasiye entegrasyon çabaları sürmüştür. Ancak piyasaya entegrasyon oranıyla karşılaştırıldığında çoğunluk ve siyasal özgürlükler başta olmak üzere Türkiye'de demokrasinin yerleşik bir demokrasi haline gelmede ciddi eksiklikler söz konusudur. Bugünkü haliyle bu kriterlere uymaması nedeniyle otoriter rejim tiplerine girmese

de, yukarıda değinilen ve karlılık etkilime dayanan beş alanın da tam olarak iletmediği söylenebilir. Türkiye'deki devletçilik geleneğinin son dönemlerde hegemon parti iktidarıyla yeniden canlanması ve bunun neoliberal ekonomik ilikilere adaptasyonu da bu çerçevede dünülenebilir. Ayrıca da demokrasilerin otoriterle ip otoriterlemediği tartışmasında bu iliki yeniden kurulacaktır.

III. Demokrasiler Otoriterleiyor Mu?

Dahl, Lijphart ve Linz'in gösterdiği gibi, sistemleri sınıflamak ve tanımlamak için belirli kriterler seçilir ve bunların uygulamadaki karlılıkları analiz edilir. Otoriterlemediği tartışmaları gerek bu kriterlerin tek başına yeterli olmaması ve gerekse kriterlerin doğrudan kendilerinin bozulmasıyla ilgilidir. Çünkü bu kriterler ayrıntılı olarak 20. yüzyıl dinamiklerine dayanmaktadır. Örneğin piyasa ekonomisinin varlığı yeterli olmadığı gibi, seçimler ve partiler de bu açıdan yetersiz kalmaktadır çünkü küreselleme çaığında hemen hemen bütün sistemlerde bu tip olgular vardır. Diğer şekilde monarşi ya da sömürge süreçlerinden yanan geçişler de bugün için büyük oranda yeterliliğini yitirmiştir. Dolayısıyla bugün için pratikte ve detaylarda neler olduğu daha çok ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda sistemleri sınıflamak için farklı alt-gruplamalar ve yeni tanımlar üretilmektedir.

Bunlardan biri, Baofu'nun (2009) "otoriter liberal demokrasi" kavramıdır. Buna göre kavram, belirli koşullarda ortaya çıkan ve liberal demokrasinin ileri/gelişimi (advanced) bir aşamasıdır (2009:13). Baofu'ya göre liberal demokrasi siyasal tarihin en gelişmiş noktası değildir ve genellikle Soğuk Savaş sonrası neo-muhafazakarlar tarafından ona atfedilen ılımlı ya da barışçıl çizgiyle tamamen uyumlu değildir. Liberal demokrasi otoriter olabileceği gibi, otoriter demokrasi de liberal olabilir. Otoriter liberal demokrasi, hibrid bir siyasal sistem olarak, sistemlerin durağan ya da birbirine dönüşmesi olarak açıklanan hallerinden farklıdır ve ne geleneksel olarak liberal ne de otoriter olabilir. Hibrid rejimler eklektik olarak karışımıdır, bazı özellikleri daha fazla ve diğerlerini daha az gösterebilirler. Otoriterlik, sadece liberal-olamayan bir demokrasinin özelliğidir, bu nedenle liberal demokrasiler otoriter olarak nitelendirilebilir (Baofu, 2009: 13-16). Bu durum yukarıda Linz'in işaret ettiği yarımacı demokrasilerin evrimsel değişiminin aksine artık daha sert dönüşümler yaşıyabildiği şekilde yorumlanabilir. Bu doğrultuda demokrasilerin otoriterleşmesi bir anomali görülmemelidir.

Ancak demokrasilerin otoriterlikle uyu mayaca ı yönündeki fikirlerin demokratikle me yazınında daha baskın oldu u görülmektedir. Otoriterli in arttı nı ve küreselle ti ini öne süren ancak bunu liberal demokrasiye yönelik bir tehdit olarak gören dü ünürlerin önde gelenlerinden biri olan Larry Diamond (2015: 144), dünya çapında 2006'dan bu yana yava da olsa devam eden bir demokratik durgunluk oldu unu iddia etmektedir. Bu süreçle birlikte demokrasi ile otoriterlik arasında gri bölgelerin olu tu unu belirten Diamond, bu mu lak rejimlerin hala demokrasi olarak nitelendirilebilece ini ancak demokratiklik seviyesinde bir bozulmanın oldu unu belirtmektedir. Bu bozulmanın seçim adaleti, siyasal ço ulculuk ve muhalefetin etkinlik alanlarındaki gerilemeyle gösterilebilece ini belirtirken hegemon-parti yönetimlerinin geni lemesi, ki isel iktidarlara odaklanan kontrol edilemeyen yetkilerin arttı nı da vurgulamaktadır (Diamond, 2015: 145). Freedom House verilerini çıkı noktası alan ve a ırlıklı olarak Journal of Democracy dergisindeki yazılarla bu yöndeki çalı malarını payla an Diamond vd. (2016), “otoriterli in büyük be lisi” olarak nitelendirdikleri Rusya, Çin, ran, Venezüella ve S. Arabistan’la ili kilerin demokrasiye yönelik tehditler barındırdı nı vurgular. Buna göre otoriter iktidarlar, koordineli ve belirleyici eylemler geli tirmektedir. Demokrasiye yönelik tehditler barındıran bu eylemler, uluslararası örgütler üzerinden geni leyerek demokratik de erlerin yerine kendi de erlerini açık veya gizli olarak yerle tirmeye çalı maktadır (Diamond vd, 2016: 5-6). Bu ülkeler demokratik olarak görüldükleri için de il, demokratik ülkeleri etkileme kapasitesiyle öne çıkarılmaktadır. Di er bir deyi le otoriterli in ba temsilcileri olarak görülen bu ülkelerin sürdürdü ü politikalar nedeniyle güçlü ülke olarak nitelendirilmeleri, demokratik ülkelerin de benzer politikalara ve otoriterlik e ilimlerine girmesinde önemli nedeni olu turmaktadır. So uk Sava sonrasında bu ülkelerin uluslararası siyaseti belirleme kapasitelerindeki artı , demokrasinin me ruiyetini ve demokratik de erlere sadakati olumsuz anlamda etkilemektedir.

Diamond’a göre (2002) demokratik ve otoriter unsurları birle tiren hibrid rejimler, 1990 ve 2000'lere özgü bir kavram de ildir ve 1960'lardan bu yana gözlemlenmektedir. Meksika, Singapur ve Malezya bunların temel örneklerindedir. Do u Avrupa ve Latin Amerika ülkelerinde de bu özellikler görülmektedir. Otoriter rejimlerin içinde çok partili seçimlerin yapılması nedeniyle bu yapıyı “seçimli otoriterlik” diye nitelendirmek mümkündür. Bu rejimler, küresel çapta demokrasinin temel me ru rejim olarak görülmesi nedeniyle, “sahte/yalancı-demokrasi” (pseudodemocracy) olarak da nitelendirilebilir. Ona göre bu rejimlerde resmi olarak demokratik kurumlar olsa da özgür, adil ve yarı macı bir seçim ve

siyasal kültürü görmek mümkün değildir. Muhalefetin siyasi zaferi imkansız görünmese de bu zaferin gerçekleşmesi için muhalefetin yürüteceği bir mobilizasyonun gerçekleşmesi çok uzak ihtimaldir. 1990'ların sonunda demokratikleşmeye yönelik dalga, otoriter rejimlerin kısmen liberalleşmesi şeklinde olmuştur. Çok-partili seçimlere dayalı otoriter rejimler, sayıca demokratik rejimlerden daha çok artmıştır (Diamond, 2002:22-25).

Diamond, 2001 itibarıyla Freedom House'un 1-2 arası oranladığı liberal demokrasi ve 2'den büyük oranladığı seçimli demokrasi dışındaki rejimleri (askeri yönetimlerin etkilerinin olduğu) "muhtlak rejimler, yarı muhtlak otoriterlik, hegemonik seçimli otoriterlik, siyasal olarak kapalı otoriterlik" olarak gruplamaktadır. Bu gruplamada, hakim partinin yasama organındaki temsil oranı, başkanlık seçimini kazanan partinin oy oranı, iktidardakilerin görevde kalma süresi kriterlerini dikkate alınmıştır. Örneğin Türkiye'yi bu skalada muhtlak (ambiguous) rejimler kategorisine almıştır. Bu kategoride sıraladığı ülkelerden bazıları Ermenistan, Gürcistan, Makedonya, Ukrayna, Venezüella, Paraguay, Kolombiya, Endonezya, Mozambik'tir (Diamond, 2002: 27-28).

Diamond (2015), yakın dönem çalışmaları da yukarıda değinildiği gibi demokratik bozulmanın devam ettiğini göstermeye çalışmıştır. Her beş demokrasiden birinin bu yüzyıl içinde bozulma ya da ini vurgulamıştır. Bunun için hazırladığı tabloda, 2000 yılından bu yana demokratik bozulma içinde olduğunu söylediği 25 ülkenin 18'inde 2005 sonrası bozulma gerçekleşmiştir. Bozulmaların çoğunluğunda, 13 tanesi, iktidarın kötüye kullanımı ve demokratik kurumların saygınlığını yitirmesini neden olarak kategorilemiştir. Türkiye, Rusya ve Venezüella'daki gerileme farklı tarihlerde başlasa da bu nedenlere dayandırılmıştır. (Diamond, 2015: 145-146). Salıncak ülkesi olarak tanımladığı gelişmekte olan pazar ekonomilerine sahip 27 ülkenin 12'sinin, 2006'ten bu yana aldıkları en düşük özgürlük skorlarını 2013'te aldığını vurgulamıştır. Diamond'ın çalışması 2005-2013 arasındaki süreci incelediği için bu detay, o yıla özgü olmaktan ziyade çalışmanın sonlandırıldığı dönemde devam eden düzenli bir düşüşün kanıtı olarak gösterilmektedir. Demokratik değerlerin gerilediği iddiasındaki Diamond, Freedom House verilerini kendine temel almaktadır. Bu gerileme, görece liberal demokrasileri (Güney Kore, Tayvan, Güney Afrika), daha az liberal demokrasileri (Kolombiya, Ukrayna, Endonezya, Türkiye, Meksika) ve otoriter rejimleri (Etiyopya, Venezüella, S. Arabistan) kapsamaktadır (Diamond, 2015:151). Yukarıda değinildiği gibi merkez ülkelerin de demokratik değerlerden uzaklaştığını hatırlatan Diamond,

ABD örneğinden hareketle, demokrasideki durgunlaşmanın gerilemeye dönüşme ihtimalinin yerle iki demokrasilerdeki performanslara göre değerlendirilmekte olduğunu vurgulamaktadır (2015: 153-154).

Diamond'ın yaptığı gruplama içinde rekabetçi/yarı otoriterlik (competitive authoritarianism) kavramı, özellikle Levitsky ve Way'ın (2010) çalışmasında detaylandırılmıştır. Hibrid rejimler içinde öne çıkardıkları yarı otoriterlik gruplamasının diğer alt-grup tanımlamalarından, örneğin Diamond'un tercih ettiği seçimli demokrasi veya yarı-demokrasi gibi tanımlamalar göre daha sınırlı ve dar bir tanıma dayandığını ifade ederler ve bu dar tanımlama nedeniyle kendi gruplamalarından farklı olduklarını altını çizerler. Onlar bu tanımın, iktidar gücünü almak için demokratik kurumları kullanarak yarı otoriterlik içinde olmalarıyla sınırlanmaktadır (2010: 16).

Bu model, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkmış görünümü anlatır. Soğuk Savaş sonrasında çalışmaları yaptıkları 1990-2008 arasında rejimlerin, üç yörüngede ilerlediğini belirtir. Bunlar: demokratikleşme, stabil otoriterleşme ve stabil olmayan otoriterleşmedir. Temel soru, rekabetçi otoriter rejimlerin bu kategorilerin hangisine neden girdiklerini incelemektir. Rekabetçi otoriterlik, resmi demokratik kurumların varlığı ve bunların iktidarı kazanmak için birincil araçlar olarak görüldüğü sivil rejimlerdir. Fakat iktidardakilerin karıştırmalarına karşı devleti kullanmak konusunda belirgin avantajları vardır. Bu tarz rejimler muhalif partilerin iktidarı kazanmak için demokratik kurumları kullanması açısından yarı otoriterdir ancak siyasal oyun alanı (playing field) adil olarak iktidardakilerin kontrolünde olmasıyla demokratik değildir (Levitsky ve Way, 2010: 5).

Rekabetçi otoriter rejimler, tam totaliterlikten farklıdır çünkü muhalefetin iktidarı kazanmak için kullanacağı anayasal kanalların varlığı ve demokratik uygulamaların halen mevcuttur. Bu rejimlerde sivil özgürlükler yasal olarak koruma altındadır, en azından bunlara kısmen saygı gösterilmektedir. Seçimler düzenli olarak yapılsa ve muhalif partilerin katılımı engellenmese de seçimlerin adil ve açık olup olmadığı şüphelidir. Basımsız medya vardır ve muhalif gruplar bu zemini kullanabilir, sivil haklar sıklıkla ihlal edilse de hükümete karşı protesto ve toplanma faaliyeti yürütmek mümkündür. Ancak muhalif siyasetçiler, basımsız gazeteciler, insan hakları aktivistleri şiddetle taciz edilmekte, tutuklanmakta ve bazı durumlarda şiddete maruz kalmaktadırlar (Levitsky ve Way, 2010: 7-8).

Seçimler ve sivil özgürlükleri demokrasinin temel kurumları olarak ele alan dü ünürler, resmi görevlilerle muhalefet arasındaki faaliyet/oyun alanının varlı mın altını çizmektedir. Bu alanın bozulması, demokratik rejimleri yarı macı otoriterli e dönü türür. u durumlarda bu alan bozulmu tur: Devlet kurumlarının partizan amaçlarla kötü kullanımı, resmi görevlilerin muhalefetin zararına çalı ması ve seçimleri tamamlamak ve organize etmek için muhalefetin etkinli inin engellenmesi (Levistky ve Way, 2010: 10).

Farklı ülkelerdeki çe itli seçimler veya dönemler üzerinden bu tarz uygulamalara örnekler veren ara tırmacılar Malezya, Meksika, Nijerya, Rusya, Sırbistan, Tayvan ve Venezüella gibi 40'tan fazla ülkeyi 1989 sonrasında rekabetçi otoriter kategorisine almaktadır (Levistky ve Way, 2010: 16). So uk Sava sonrası dönemde pek çok otoriter ülkenin çok-partili seçimlere adapte olmasıyla birlikte ortaya çıkan uluslararası yeni siyasal durum, otoriter olarak kalmanın maliyetini artırmı tır. Ülkeler çe itli uluslararası örgütlere üyelik için veya sivil toplum kurulu larının baskısıyla bir geçi süreci ya amı tır. Ancak burada Levistky ve Way'e göre yeni uluslararası standart demokrasiden ziyade çok-partili hayat haline gelmi tir. Demokratikle me süreci, hibridle meyi tetiklerken “dördüncü dalga”, demokratikle me oldu u kadar rekabetçi otoriterli e geçi ekinde olmu tur (2010: 19-20).

nceledikleri 35 ülkenin nasıl seçildi ini açıklarken çe itli kriterler ortaya koyan Levistky ve Way, seçimle i ba na gelmeyen yönetimleri, i gal altındaki yönetimleri ve yönetim kademesinin seçimle i ba na geldi i ancak seçilmemi birimler ya da askeriye tarafından baskı altında tutulan rejimleri kategori dı ı bırakmı tır. 1990'ların ba ındaki Pakistan, Guatemala, Tayland'la birlikte Türkiye de bu üçüncü kategoriye girdi i için incelenmemi tir (2010: 32). Türkiye'de Milli Güvenlik Kurulu, Devlet Güvenlik Mahkemesi, Askeri Yüksek Mahkemeler gibi uygulamalarla özde le en askeri vesayetin ülkeyi demokratik sınıflama analizlerinin dı ında tuttu u görülebilir.

Levistky ve Way'e göre rekabetçi otoriterli in ya adı ı de i imler, ba ta Batı ülkeleri olmak üzere ili ki içinde “ba lantı ve baskı” ili kilerine göre de i mektedir. Batı'yla ba lantıları güçlü olan rekabetçi rejimler, demokratikle mi tir. Ba lantının az oldu u durumlarda dı ardan gelen demokratikle me baskısı azdır. Hükümetin kötüye kullanımı, uluslararası dikkati kazanma konusunda daha az isteklidir ve daha fazla dı maliyetle kar ı kar ıyadır, sonuç olarak rejim ço unlukla iç faktörlerle ilerler, özellikle resmi görevlilerin örgütleme güçleri belirleyicidir. Hükümetteki partinin kapsayıcı ve birle tirici oldu u yerde resmi görevliler elit çatı malarını yönetmek için daha donanımlıdır ve rekabetçi rejim ayakta

kalmaya devam eder. Hükümetteki partinin zayıf olduğu rejim stabil değildir; çünkü görevliler örgütsel ve zorlayıcı araçlara ihtiyaç duyar ve muhalefetin zorlamalarına karşı görece zayıftır. Düşük baskı ve düşük örgütsel güç durumlarında rejim daha kaygan ve beklenmedik sonuçlara gebe olur (Levitsky ve Way, 2010:340-341).

Diamond ile Levitsky ve Way'in analizleri, Batı demokrasilerinin halen çığır olarak alındığı ve ona benzedikçe demokrasinin yerleştiği modernleşme teorisinin etkisindedir. Her ne kadar Batı demokrasisi için eleştirileri olsa da bu ekolün Batı'nın üstünlüğü ve demokrasi konusundaki farklılığına dair önkabul içinde olduğu görülebilir. Bu nedenle demokrasileri yerleştirmeyen ülkelere yapılacak dış baskı veya müdahale mecburi ve hatta gereklidir. 11 Eylül 2001 sonrası ABD dış politikasının temel argümanlarından olan bu bakış açısının geçen on yıllarda işe yaramadığı, Irak ve Afganistan başta olmak üzere Orta Doğu'nun genel durumundan çıkarılabilir. 2001 sonrası dönemde gelişen güvenlik kaygılarının demokrasi-otoriterlik geçişlerinin analizlerinde dikkate alınması gereklidir. Keza Levitsky ve Way'in analizlerinin, 2008 ekonomik krizinden sonra oluşan yeni ekonomik illiklere göre güncellenmesi beklenebilir. Bu tarz ekonomik ve siyasal krizlerin otoriter rejimlerin iç ve dış siyaset illiklerini de etkilediği ve bu tarz rejimlerin ayakta kalmasını kolaylaştırdığı söylenebilir.

“Üçüncü dalga” demokratikleşme sürecinin devamını analiz eden bir diğeri de Ünür Geddes de (1999), otoriter rejimlerden demokrasiye geçiş sürecini Batı standartlarına uygunluk üzerinden incelemektedir. Buradaki temel noktalar, yine serbest piyasa ekonomisi göstergeleriyle ekonomik gelişme kaydetmektir. Geddes, ekonomik gelişmeyle demokratikleşme oranının doğru orantılı olduğu tespitini kabul etse de ekonomik krizlerin bazı otoriter rejimlerde çözülmeye bazıları da ise güçlenmeye neden olduğunu belirtmektedir. Geddes, geçiş literatüründe kullanılan ve çekici elitler arasında kadrolama, kural koyma, siyaseti etkileme ve diğerlerini dışarıda bırakma yönündeki anlaşmaların (pacts), Latin Amerika ve Avrupa örneklerinde olduğu gibi Afrika örneğinde çalışmadığını söylemektedir (1999: 120). 163 rejim geçişini incelemesinde bu tarz anlaşmaların demokrasi ihtimalini artırdığı iddiasının yeterli kanıt olmadığını vurgulamaktadır. Geddes otoriter rejimleri, askeri, kışisel ve tek-parti sistemleri olarak gruplar. Oyun-teorisi ekseninde yaptığı incelemelerle bunların ayakta kalma ömürlerini, diğer bir deyişle demokrasiye geçiş yapma sürelerini, askeri rejimlerde ortalama 9, kışisel rejimlerde 15 ve tek-parti rejimlerinde 23 yıl olarak tespit etmiştir.

Ki isel rejimler, bu yazının öne çıkardığı hibrid rejim örnekleri açısından değerlendirilebilir. Çünkü ki isel rejimlerin Geddes'in tanımladığı otoriter rejimlerin arasında ve ikisinden de özellikler içerdiği görülür. Bu rejimlerde, iktidara ulaşma mücadelesinde grupların değil bir kişinin mücadeleyi kazanması söz konusudur. Bunun sonucunda, kişiyi iktidara getiren destekçilerinden örgütlenme için destek almaya devam eder ancak bunların alınan kararlarda etkisini sınırlandırır. Peron yönetimindeki Arjantin buna örnektir. Ki isel rejimlerde, bir kişi devlet aygıtına ve askeriye hükmeder, bu kişi askeri bir lider, parti görevlisi ya da bir sivil olabilir; sonuçta bunların çoğu bir halk ayaklanması ya da isyanla neticelenmektedir. Protestolar neticesinde ki isel lider muhalefetle görüşme yapmayı kabul edebilir ama yapılan anlaşmalara uymama oranı yüksektir. Askeri rejimlerin müzakareyle geçiş gösterme ihtimali daha fazladır (Geddes, 1999:131-141).

Geddes'in analizini ele alan Kailitz (2013), askeri rejimler ve tek-parti rejimleri arasında ki isel rejimlere dair ayrı bir grup açılmasını desteklerken, 'kim hükmediyor' sorusu etrafında yapılan bu analizin çok geniş ve sınırları belirsiz şekilde olduğunu ileri sürer. Ona göre rejime yönelik adlandırmayı, hükümetin başkanındaki kişinin düzenli seçim olmaksızın yapıldığı rejimlerle sınırlandırmak gereklidir (2013: 43). Buna "seçimli otokrazi" adını veren Kailitz, bu modelin liberal demokrasilerdeki seçimlerle, ki isel otokrazinin ise monarşilerle karşılaştırmaya ihtiyaç duyulduğunu belirtir. Seçimli otokrazi, kontrollü çok parti sistemine izin veren ve yapılan seçimlerle meşrulu olan sistemdir. Seçimli otokrazi ile liberal demokrasiyi birbirinden ayırmak zordur ancak demokratik prosedürlerdeki olumsuz özellikler üzerinden bir ayırım yapılabilir. Kailitz'e göre seçimli otokrasiler özgürlük gibi kavramları baştan reddetmese de başta güvenlik gibi sebeplerden dolayı özgürlüklerin uygulanamayacağını savunurlar. Seçimlerin adilliği ve yöneticilerin sınırlanması konusundaki eksiklik, liberal demokrasiyi seçimli otokrasilere yaklaştırır. Chavez liderliğindeki Venezüella'nın liberal demokrasiden seçimli otokraziye geçişte bir örnek olduğunu kaydeder (Kailitz, 2013: 46). Ki isel otokrazi ise ne kurumsal ne de geleneksel başlıklarla sınırlanmayan ve liderin hayat boyu rejimi olarak işleyen, monarşiyeye yakın bir durumdur. Kailitz'in meşruiyet ve dayanıklılık üzerinden yaptığı rejim sınıflamasında, ki isel otokrazi, meşruiyet kalıbı geliştirmek zorunda olmayan rejim olarak tanımlanır. 1946-2010 arasındaki rejimlerin ayakta kalma sürelerini inceleyen Kailitz, seçimli otokrazinin, komünizm ve monarşilerden daha az, tek parti ve askeri rejimlerden daha fazla dirençli olduğunu

belirtmektedir (2013:52). Kailitiz'in seçimli otokrasi gruplaması, Linz'in demokratik sistemlerin ya da iç dönüşümleri ve Baoufu'nun otoriter liberal demokrasi kavramını hatırlatmaktadır. Bu tarz rejimlerin artık geçi niteliinde de il stabil yönetim biçimi haline geldi i söylenebilir.

Otoriter rejimlerin süreklilik ve istikrarını inceleyen bir di er çalı mada Gerschewski (2013), me ruiyet, baskı ve kendi saflarına katma (cooptation) kavramları üzerinden rejimlerin bu üçlü sacaya nı uygulama biçimlerine göre nasıl ayakta kaldıklarının tanımlanabilece ini belirtir. Çalı mada rejimleri sınıflamak için ara tırmacıların bazı kavramları ve yöntemleri öne çıkardı nı belirtir. 1960 ortalarında totaliterli in anla ılmasında kullanılan terör ve ideolojinin yerini sosyo-ekonomik faktörlerin öne çıkmasıyla 1980'lere kadar otoriterli in yükseli ine bıraktı nı belirten Gerschewski (2013: 15) demokrasinin kar ıtı olarak kullandı ı otokrasilerde ise stratejik baskı ve saflara katma kavramlarını merkez alır. Me ruiyet, baskı ve saflara katma sütunları arasında ve kendi içlerinde üçlü bir peki tirme/sa lamla tırma (reinforcement) süreci vardır; bunlar dı kaynaklı, iç kaynaklı ve kar ılıklı güçlendirmelerdir.

Bu çalı ma için söz konusu kavramların ifade etti i nokta, demokrasi-dı ı rejimlerdeki güçlenmenin ya da demokrasiye geçi sürecinin tek boyutlu veya eksenli de il iç içe geçmi ve birbirini etkileyen süreçlerle anla ılabilece idir. Dolayısıyla demokrasiye geçi e ilimi göstermeyen ve daha güçlü bir görünüm vermeye ba layan otoriter e ilimli yönetimler, farklı mekanizmaları kullanarak me ruiyetlerini ve devamlılıklarını sa lamaktadır. Bu rejimlerin demokrasiden uzaklı nı sadece seçim süreçleriyle tanımlamak oldukça geni letilmi bir tespit olur. Seçimler demokrasi için temel gösterge olsa da bunun uygulama ve di er mekanizmalarla desteklenmedi i durumlarda demokrasi dı ı örneklere kayı hızlıca güçlenir.

IV. Kusurlu/Yetersiz Demokrasi

Demokrasilerde bir gerileme oldu u iddiasını kabul etmeyen ve demokratik i leyiteki sorunları farklı ekilde ele alan Merkel (2004, 2010), Diamond ve Levitsky'den ve tabii onların öncülleri Huntington, Schumpeter gibi isimlerin yarattı ı ekollerin korumak istedi i serbest piyasa eksenli liberal demokrasi kavramından çe itli noktalarda ayrılır. Öncelikle yöntemsel olarak Freedom House verilerinden demokrasinin geriledi ine dair istatistiki ve amprik bir çıkarım yapılamayaca nı savunur. Ortaya konan veriler, bir gerileme oldu una dair anlamlı sonuçlara gelmemektedir. Teorik olarak da demokrasinin minimum tanımını ve seçimlerin varlı nı, demokrasi tanımı olarak kabul etmenin yetersizli ini belirtir.

Demokrasilerin ve seçimlerin anlamlı bir tanımı, siyasal özgürlükler, siyasal haklar, yatay hesapverebilirlik ve yönetmek için etkili güç boyutlarıyla tamamlanmadı ı ölçüde yapılamaz (Merkel, 2004: 36-37). Merkel, bunların tam oldu u rejimi, yerle mi (embedded) demokrasi; olmayan rejimleri ise kusurlu/yetersiz (defective) demokrasi olarak tanımlar. “Seçimciler” olarak adlandırdı ı ara tırmacılar, özellikle bu boyutlardan hukukun üstünlü ü ve yatay hesapverebilirli i göz ardı ederler (Merkel, 2004: 55). Bu açıdan Freedom House’un daha önce liberal demokrasi olarak sınıfladı ı rejimlerin bu ekilde tanımlanamayaca nını ve dolayısıyla yakın dönemde yarı-demokrasi ya da illiberal demokrasi olarak tanımlanan dönü ümlerin de ba langıçtaki bu hatalı tespitten yola çıktı nını vurgular.

Merkel’e göre kusurlu/yetersiz demokrasiler, geçi rejimleri de ildir; bunlar kendi ortamlarında güçlü ba lantılar olu turur ve elitleriyle nüfusunun önemli bir kesimi tarafından otoriterlik sonrası rejimlerin güç toplanmasının getirdi i sorunlara kar ı bir önlem olarak görülür. Bu tarz rejimler özellikle e itim seviyesinin dü ük, patronaj ve patrimonyal yapıların güçlü oldu u ülkelerde görülür (2004: 55). Otoriter rejimlerle liberal demokrasi arasında grupladı ı kusurlu demokrasileri, kendi içinde “dı layıcı, etki alanı/vesayet (domain/tutelary), illiberal ve yetkilendirici demokrasiler” olarak alt-gruplara ayırır. Dı layıcı demokrasi, yeti kin nüfusun bir veya birden çok kesiminin evrensel oy hakkından dı landı ı ve bu hakkın kullanılmasının engellendi i modellerdir. Etki alanı veya vesayet demokrasisi, askeri gruplar, yerel lordlar, giri imciler veya uluslararası irketler gibi grupların yasa veya yasa-dı ı ekilde veto yetkisine sahip olması ve bunların siyasal alanı kontrol etti i modellerdir. lliberal demokrasi, yasama ve yürütme yetkilerinin zayıf bir yargı tarafından kontrol edildi i, anayasal devletin tamamlanmamı veya zarar görmü oldu u modellerdir. Bunlar en yaygın kusurlu demokrasi modelidir. Yetkilendirici demokrasi, yürütme organının yasama ve yargı tarafından zayıf ve nadiren denetlendi i modeldir. Burada a ırlıklı olarak karizmatik ba kanlar belirgindir ve kontrol denge mekanizması bozulmu tur (Merkel, 2004: 49-50).

Merkel, üçüncü dalga sürecinde seçimli demokrasiye geçi yapan Latin Amerika, Do u Avrupa ve Asya ülkeleri içerisinde yaptı ı gruplamada, 2001 itibariyle 40 ülkenin büyük ço unlu unun yetersiz/kusurlu demokrasi örne ini olu tururken, liberal demokrasi olarak sayılacak ülkelerin büyük oranda Do u Avrupa ülkeleri ile Uruguay ve Tayvan oldu unu belirtir. Merkel’e göre (2014:51), 29 kusurlu demokrasinin 22’si, illiberal alt-grubuna girerken 4 tanesi dı layıcı (Brezilya, Guetamala [bu ikisi illiberal grupta da sayılmı tır],

Litvanya, Tayland), 2 tanesi yetkilendirici (Arjantin, Güney Kore), 3 tanesi vesayet (İli, Ekvador, Endonezya) demokrasisidir. Geçi ülkelerinden sadece Belarus, Kamboçya ve Pakistan otoriter rejim olarak kodlanmıştır. Bu durum, demokrasi içinde bir tartışma olsa da demokrasinin otoriterliye dönüşüne dair yeterli kanıtları sunmamaktadır. Merkel (2010: 18) ayrıca demokrasinin ölçülmesinde “geçmişin analizi, bugünün göstergeleri, geleceğe dair çıkarımlar” ekindeki tanımladığı üç eksenli bir sürecin işletilmesi gerektiğini savunur. Buna göre üçüncü dalgaın demokratikleşme analizleri, minimalist bir demokrasi tanımıyla yola çıktı için geleceğe dair iyimser umutlarını yitirmiştir. Demokrasinin gerilediği ve diktatörlüklerin geri döndüğü iddiaları, geçmişin bu yanlış tespitiyle bağlar. Ayrıca bu geçiş sürecinde siyasal elitlerin rolü fazlasıyla abartılırken, demokrasinin yerleşmesi için yapısal engellerin etkisi göz ardı edilmektedir, Hükümetlerini serbest seçimlerle seçen yeni demokrasilerin farklı nitelikleri, bu geçiş literatüründe farksız gibi gösterilmiştir, Bununla birlikte, 1996-2006 arasında demokratik bir durgunluk olduğu söylenebilir (Merkel, 2010: 19-21).

Dolayısıyla, demokrasi ve otokrazi gibi temel rejim tiplerinden birine daha yakın olan hibrid rejimler geçiş niteliğini daha çok gösterir (Merkel, 2010: 25). Yukarıda değinildiği gibi hibrid rejimler tamamen otokratik olmaktan ziyade olumlu ve olumsuz çetireli deşerleri bünyesinde barındırır. Çetireli kurumsal nitelikleri yasal olarak bünyesinde barındırırsa da pratikte bunların uygulanmasında sıkıntı vardır. Dolayısıyla hibrid rejimlerin kontrol-edilebilir ve öngörülebilirlikleri daha düşüktür. Bunlar otoriterle eşleşebilir gibi demokratik kanada da yakınlaşabilir ya da kendi dinamiklerinde süreklilik gösterir ve böylece bunlar istikrarsız rejim olmaktan çıkabilir. Benzer şekilde demokrasilerin bir kısmı da görece istikrarlıdır ve krizlerin etkilerine açıktır. Dolayısıyla hibrid rejimleri otoriterliğin göstergesi gibi kabul etmek doğru değildir. Orta vadede ülkelerin çoğunda siyasal rejim tiplerinde bir değişim beklenmemektedir (Merkel, 2010: 27-29). Bu açıklamalar çerçevesinde, hibrid rejimlerin 2010’lar itibarıyla bir ara kategori olmaktan çıkıp temel rejim gruplarından biri haline gelmeye başladığı söylenebilir.

Yukarıda de inilen kavramların genel bir özeti a a ıdaki tabloda verilmi tir.

Dü ünür	Temel Kriter	Temel Tanımlama
Diamond	Adaletsiz seçimler, ktidarı Kötüye Kullanma	Mu lak Rejim, Sahte/Yarı Demokrasi
Levistsky ve Way	ktidar-muhalefet arasında E itsiz Mücadele Alanı	Rekabetçi Otoriterlik
Merkel	Seçim Dı ında Demokrasinin Di er Göstergelerindeki Eksiklikler	Kusurlu Demokrasi / lliberal Demokrasi

V. *Türkiye’yi Anlamak*

Demokrasinin geriledi i tespiti, aslında yerle ik olmayan demokrasilerin kendi yönetim biçimlerini, tabii ki liberal demokratik normatif de erlerden uzak olarak kurdu u ekinde güncellenmelidir. Freedom House 2018 raporunda da önceki yıllarla bir kar ıla tırma yapıldı ında demokrasinin krizde oldu una dair kesin bir ifade kullanılmı tır. Burada krizde olan, liberal demokrasidir. Esasen demokrasi-siyaset ili kisinin liberal demokrasi dı ında yeniden dü ünülmesi gerekmektedir. Ancak verilen oranlara bakıldı ında 1987’de özgür olmayan kategorisinin yüzde 34’den yüzde 25’e dü tü ü görülmektedir. Di er bir deyi le olumlu bir geli me olarak, 30 yıl içerisinde özgür olmayan ülke sayısı azalmı tır. Özgür ülkeler de yüzde 34’ten 45’e yükselmi tir. Buna ra men, demokrasinin krizde oldu u vurgulanmaktadır. Bu tespit daha çok 2007-2017 arasında özgür olmayan ülke oranının yüzde 22’den 25’e ve son bir yıllık de i imde de yüzde 37’ye çıkmasından kaynaklanmaktadır. 2017-2018 arasındaki de i imin sistemik bir de i iklik yaratıp yaratmadı ı zaman içerisinde anla ılacaktır. Daha önce özgür veya kısmen özgür kategorisindeki ülkelerin negatif yönde statü kaybetmesi, demokrasiden beklenen unsurların teorik düzeyde ta ınsa da pratik olarak kar ılık bulmadı ını göstermektedir. Türkiye’nin de aralarında bulundu u pek çok ülkede (Avrupa’da Polonya, Macaristan, Malta; Afrika’da Gabon, Kongo, Tanzanya) bu yönde bir gerileme tespit edilmi tir. Rapora göre incelenen 195 ülke içinde Türkiye son on yılda en çok gerileme ya ayan ülke olmu tur. Freedom House raporunun, Merkel’in tespit etti i gibi yeterli

bir veri olu turmasa da küresel çapta dikkate alınan ve ele tirilse bile üzerine dü ünülen bir gerçeklik oldu u göz önünde bulundurulacak olursa, Türkiye'nin demokrasi-otoriterlik ili kisindeki ara kategorilerden hangisine yakın veya uzak oldu una dair tespitler yapılmalıdır.

Freedom House 2018 raporunda Türkiye, ilk kez özgür-olmayan ülke statüsüne dü mü tür. Raporda Türkiye için yapılan özel kutucukta, 2014'ten bu yana ülke puanının hızlı biçimde dü tü üne de inilmektedir. Medya çalı anları, sosyal medya kullanıcıları, siyasi partiler, yargı ve seçim sistemi konularında artan düzeyde kötü muamelelerin oldu u belirtilen raporda ayrıca on yıl önce umut vaat eden ülke olarak görülen Türkiye'nin bugün için kaygı verici noktaya geldi i vurgulanmaktadır. Yukarıda de inildi i gibi, Diamond 2014 itibariyle bozulmanın ba ladı nı belirtti i Türkiye'yi otoriter olmasa da mu lak rejimler kategorisine almı tır. Güncel siyasi tartı malar ve medyatik analizlerin di nda akademik yazında da Türkiye'nin yukarıda bahsedilen otoriterle me e ilimleri içinde oldu u tespitiyle yapılan çalı malar hızla artmaktadır (Somer, 2016; Esen ve Gümü çü, 2016; Bashirov ve Lancaster, 2018; Tansel, 2018). Bu çalı malarda özellikle yakın zamanda gerçekleşen seçim ve referandumlar ekseninde gücün merkezile erek tek bir ki ide toplanması, seçim süreçlerinde muhalifler üzerindeki çe itli baskılar ve usulsüzlük iddiaları çerçevesinde, Türkiye'de ya ananlar olumsuz geli meler dile getirilmektedir.

Bilindi i üzere 1982 Anayasası, cumhurba kanını güçlü ancak siyaseten sorumlu tutmayan bir ekilde konumlandırmı tı. 2007 yılında ya anan cumhurba kanı seçme sürecinde ya anan kriz sonrası yapılan anayasa de i ikli i ile cumhurba kanının meclis de il halk tarafından seçilmesi hükmü getirilmi ve bu uygulama 10 A ustos 2014'te ilk kez hayata geçirilerek, cumhurba kanı halk tarafından seçilmi ti. Böylece cumhurba kanı siyasi açıdan aktif ve hesapverebilir bir konuma gelmi ti. 7 Haziran 2015 seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin tek ba ma hükümet kurma ihtimalinin ortadan kalkması ve koalisyon olu turulamamasıyla olu an kriz ortamı ve terör olaylarının artmasıyla 1 Kasım 2015'de seçimler yenilenmi ti. Bu süreçte Türkiye'de parlamenter sistemin kriz yarattı ı iddiasıyla anayasa de i ikli i öngörölmü ve 16 Nisan 2017 referandumuyla beraber resmi olarak yürütme organı de i mi , 24 Haziran 2018 itibariyle de pratik olarak cumhurba kanlı ı hükümet sistemine geçilmi tir. Türk tipi ba kanlık sistemi olarak anılan bu yeni sistemde meclis di nda, cumhurba kanının atadı ı bir yürütme organı olu turulmu , ba bakanlık

kurumu kaldırılmı tır (Kalaycıo lu, 2012; Grigoriadis, 2015; Esen ve Gümü , 2017). Yeni sisteme yönelik ele tirilerin ba nda ba kanlık sisteminin gerektirdi i kontrol ve denge mekanizmasındaki eksiklik gelmektedir. Ba ta yasama organı olmak üzere kurumların birbirini denetleme yetkisinin azalması, yatay hesapverebilirli in de il dikey hiyerar inin i lemesi sonucunda olu an a ırı merkezile me bu ele tirilerin temel noktalarıdır. Kurumsal ele tirilerin yanında birlik bütünlük vurgusu e li inde kitlelerin düzenli mobilizasyonu ile sisteme desteklerinin hatırlatılması ve medya organlarındaki tek seslilik, ço ulcu bir demokrasi için olmazsa olmaz konumdaki muhalif dü ünceleri sisteme tehdit konumuna dönü türmektedir. Böylece ço unlukçu demokrasiye do ru bir sürüklenme ya andı ı söylenebilir (Özbudun, 2014).

Somer (2016: 482-483), Türkiye'nin yeni sisteminin, eski dönemin askeri-bürokratik vesayetine ba lı otoriter e ilimlerinden farklı olarak siyasal ekonomi ve ileti im eksenli oldu unu belirtir. Temel demokratik kurumların varlı mını sürdürmesine ve zaman içerisindeki sosyo-ekonomik geli ime ra men “yeni otoriterlik” olarak adlandırdı ı bu i leyi , eskiyi a mak yerine yeni bir veçheye dönü mektedir ve bu da kite ileti im araçlarının yönlendirilmesi ve yeni bir refah rejiminin yerle tirilmesiyle beraber ortaya çıkmaktadır (Somer, 2016: 497- 498). Bu ba lamda 1990'larda özellikle vurgulanan ekonomik geli menin demokrasiyi güçlendirece i tespitlerinin Türkiye açısından i lemedi i görülebilir. Tansel de (2018: 13) “otoriter neoliberalizm” adını verdi i ekonomik modelin Türkiye’de yerle ti ini belirtir; karar-alma sürecinin merkezile ti inin ve TOK uygulamaları ba ta olmak üzere kentsel yöneti im üzerinden yaratılan yeniden da ılımın altını çizer.

Esasen 11 Eylül sonrası demokrasi ve slam'ın i birli i içinde olabilece ine dair tespitlerin Türkiye üzerinden yapıldı ı (Cizre Sakallıo lu, 1998; Tank, 2005) ve ekonomik kalkınma açısından sıcak para akı mın yo un olarak gerçekte ti i iyimser dönemlerden sonra, özellikle 2010 referandumunun bir kırılma te kil etti i söylenebilir. Bashirov ve Lancaster (2018), Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 2011'den sonra radikalle ti ini ancak ba langıçta partinin ılımlı çizgide oldu una dair yorumların da problemlili oldu unu iddia eder. Onlara göre 2011'den sonra Anayasa Mahkemesi ve Silahlı Kuvvetler gibi iç ve AB gibi uluslararası kısıtların ortadan kalkmasıyla beraber ba layan radikalle me ve hegemonya kurma süreci, Gezi Parkı protestoları, 17-25 Aralık süreci, 2015 seçimleri ve 15 Temmuz darbe giri imi gibi olaylarla devam etmi tir (Bashirov ve Lancaster, 2018: 1224). Ara tırmacılar tarafından tespit

edilen süreçlerdeki gelişmeler, Parti yetkilileri tarafından farklı yorumlanmakta, seçilmiş hükümetin zor yoluyla devrilmesi yoluyla anti-demokratik girişimlerin bertaraf edilmesi nedeniyle ülke demokrasisini güçlendiği ifade edilmiştir. Buna göre “Yeni Türkiye”, güçlü bir milli iradeye dayalı olduğu için, eski dönemlere göre daha demokratik bir ülkedir.

Türkiye’deki demokrasiyi ele tiriş biçimde ele alıp yukarıda kullanılan kavramlarla gruplama çabasındaki Esen ve Gümüşi (2018), Türkiye’nin vesayetçi demokrasiden rekabetçi otoriterliğe dönüştüğünü iddia etmektedir. Freedom House verilerini ve Levitsky ve Way’in kavramını temel alarak Türkiye siyasetinin muhtlak bir faaliyet/oyun alanı (uneven playing field) özelliğini gösterdiğini belirten Esen ve Gümüşi (2018:1596), seçimlerdeki açıklık tartışmaları bağlamında Haziran 2015 seçimlerinden itibaren Türkiye’nin tam olarak rekabetçi otoriterlik rejimine geçtiğini savunmaktadır. Ancak Levitsky ve Way’in bu gruplamayı seçimlerin yarımacı bir ortamda olduğu ülkeler için yaptığını, Türkiye’yi o dönem için incelenen ülkeler arasına almadığını hatırlatmak gereklidir. Türkiye’de de iktidarla birlikte rekabetçi otoriterliğin ortaya çıktığı söylenebilir. Çünkü Somer’in (2018: 457) belirttiği gibi mobilize olan yeni siyasi aktörler aracılığıyla sistemin, eski tür otoriterliğe göre daha fazla baskıcı olabileceği gibi daha demokratik olma ihtimali de bulunmaktadır. Merkel de bu durumu hibrid rejimlerin bir özelliği olarak tanımlamıştır. Merkel’in tespitini hatırlatmak gerekirse daha önceki dönemler yerle kile gelmemiş bir demokrasiyi demokrasi olarak nitelendirmek bazı hatalıyken demokrasi kalitesindeki düşüşünden otoriterliğe başlamak da sakıncalı olabilir. Keza Türkiye demokrasisinin önceki dönemleriyle karşılaştırıldığında, askeri vesayet bazı olmak üzere otoriterlik eğilimi gösteren aktör ve kurumların de iktidarı ancak devletin toplum üzerindeki kontrolünü hedefleyen sistemin köklü bir değişimi yaamadığı söylenebilir. Ayrıca bu yeni durumun uluslararası gelişmeler ve genel olarak Avrupa ile ABD’deki demokrasi tartışmalarından bağımsız bir olgu olduğu da söylenemez. Küresel anlamda liberal demokrasinin muhafazakarlığı yaklaşması, Türkiye’ye de yansımıştır. Kısacası Türkiye 11 Eylül sonrası dönemin güvenlikçi perspektifinden fazlasıyla etkilenmektedir.

Sonuç

Gündemi çok hızlı değişen ve kısa sürede sert geçişler yaşayan Türk siyasal hayatında rejimi bir isimle sınırlandırmak oldukça zordur. Türkiye’deki demokratik sistemi, kuruluşundan bu

yana ya adı ı ba ta askeri darbeler ve müdahaleler olmak üzere yerle mi /tam i leyen bir demokrasi yerine, bir hibrid rejim olarak nitelemek mümkündür. Ancak bu hibrid rejimin netle tirilmesinde yukarıdaki alt-gruplamaların çe itli özelliklerini ta ıdı ı söylenebilir. Bu tespiti netle tirmek için, yukarıdaki ara tırmalarda görüldü ü gibi bir eksenin daha öne çıkarılması gerekmektedir. Seçimlerin düzenli yapılması, seçime katılım oranının yüksekli i, çok-partitli hayatın devam etmesi gibi seçimli demokrasinin temel özelliklerini gösterse de bu seçimlerin effaf ve adil oldu u, muhalif kesimlerin maddi kaynak ve ileti im kanallarına eri imdeki sınırlılıkları açısından üpheler her zaman mevcuttur. Özellikle 2010'dan bu yana Türkiye'de seçimler iktidarın el de i tirmesi yerine neredeyse milletvekili da ılımlarının yeniden tespit edilmesi için yapılmaktadır. Seçimler, iktidardaki partinin de i me ihtimali olmadan i lemektedir. Levitsky ve Way'in tabiriyle muhalefet ve iktidar arasında sa lam bir oyun alanı yoktur; resmi görevlilerin iktidar gücünü kullanarak kendi nüfuz alanlarını geni letmeleri söz konusudur. Ancak seçimler, Türkiye'deki rejimi adlandırmak için yeterli kriter de ildir. Gerek Haziran 2015 seçimindeki oy oranları, gerek 2017 Anayasa referandumundaki evet-hayır oylarındaki dengeli da ılım, gerekse 2018 seçimlerinde iktidardaki partinin oy oranlarındaki dü me gibi kriterler ekseninde stabil bir otokrasinin kurulamadı ı görülebilir. Bu açıdan otoriterlik e ilimi yerine tam olarak i lemeyen, yetersiz/kusurlu bir demokrasi ya anmaktadır çünkü demokrasinin çe itli yasal kurumları, sivil toplum tartı maları, medya araçları sınırlı bir ço ulculuk ve çe itli sorunlarla olsa da çalı maktadır. Bunların daha iyi hale gelmesi için muhalif cephede yürüyen mücadeleyi göz ardı etmemek gerekir.

Bu ba lamda geçirdi i dalgalanmaların etkisiyle stabil bir hal almayan yönetim sistemiyle bir hibrid rejim örne i olan Türkiye demokrasisini Merkel'in kusurlu demokrasi gruplamasındaki illiberal ve yetkilendirici demokrasi alt-kategorilerine almak mümkündür. Çünkü çe itli grupların siyasi yarı ma dı ında tutulmasına dair yasal engeller yoktur; cumhurbaşkanı ı adaylı ı ba ta olmak üzere her kategoride farklı görü ten adaylık, yasal olarak mümkündür. Ancak i leyi te adillik ve açıklık tartı maları, seçimleri gölgelemektedir; sivil toplum ve medya alanlarındaki ço ulculuk, üpheli hale gelmektedir ve farklı grupların resmi görevlileri etkileme kapasitesi azalmaktadır. Öte yandan yasama, yürütme ve yargı organlarındaki dengenin yürütme lehine bozulması da sistemi yetkilendirici modele yakla tırmaktadır. Karizmatik liderli in öne çıkması da söz konusu gruplamanın göstergelerindedir. Bu ve benzeri nedenler sistemi yerle ik bir demokrasi görüntüsünden uzakla tırmaktadır. Serbest

piyasaya entegre, gelir seviyesi yükselmiş istikrarlı bir ekonomide demokrasinin yerle ik bir hal alacağı iddiası Türkiye için geçerli olmamıştır. 1980’den bu yana izlenen genel hat, vesayetçi/seçimli demokrasiden kusurlu/yetkilendirici demokrasi gruplamaları arasındaki salınımdır.

Kaynakça:

Baofu, P. (2009) *The Rise of Authoritarian Liberal Democracy*, Cambridge Scholars Publishing.

Bashirov, G. ve Lancaster, C. (2018) “End of Moderation: The Radicalization of AKP in Turkey”, *Democratization*, 25:7, 1210-1230.

Cizre Sakallıo lu, Ümit (1998) “Rethinking The Connections Between Turkey’s ‘Western’ Identity Versus Islam”, *Critique: Critical Middle Eastern Studies*, 7:12, 3-18.

Dahl, R. (1971) *Polyarchy: Participation and Opposition*, Yale University Press.

Diamond, L. (2002) “Thinking About Hybrid Regimes”, *Journal of Democracy*, 13:2, 21-35.

Diamond, L. (2015) “Facing Up to the Democratic Recession”, *Journal of Democracy*, Volume 26, Number 1, 141-155.

Diamond, L.; Plattner, M. F.; Walker C. (eds.) (2016) *Authoritarianism Goes Global: The Challenge to Democracy*, John Hopkins University Press.

Esen, B. ve Gümü çü, . (2016) “Rising Competitive Authoritarianism in Turkey”, *Third World Quarterly*, 37:9, 1581-1606.

Esen, B. ve Gümü çü, . (2017) “A Small Yes for Presidentialism: The Turkish Constitutional Referendum of April 2017”, *South European Society and Politics*, 22:3, 303-326.

Geddes, B. (1999) “What Do We Know About Democratization After Twenty Years?”, *Annu. Rev. Polit. Sci.* No. 2, 115-144.

Gerschewski, J. (2013) “The Three Pillars of Stability: Legitimation, Repression, and Co-Optation in Autocratic Regimes”, *Democratization*, 20:1, 13-38

Grigoriadis, I. N. (2015) “The Turkish Presidential Elections of 10 August 2014”, *Mediterranean Politics*, 20:1, 105-110.

Huntington, S. (1991) *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, University of Oklahoma Press.

Kailitz, S. (2013) “Classifying Political Regimes Revisited: Legitimation And Durability”, *Democratization*, 20:1, 39-60

Kalaycıo lu, E. (2012) “Kulturkampf in Turkey: The Constitutional Referendum of 12 September 2010”, *South European Society and Politics*, 17:1, 1-22.

Levitsky, S., ve Way, L. A. (2010) *Competitive Authoritarianism : Hybrid Regimes After The Cold War*, Cambridge University Press.

Lijphart, A. (2014) *Demokrasi Modelleri*, Çev. Güne Ayas-Utku Umut Bulsun, thaki Yayınları.

Linz, J. J. (2012) *Totaliter ve Otoriter Rejimler*, Çev. Ergun Özbudun, Liberte Yay.

Linz, J. J. ve Stepan, A. (1996) *Problems of Democratic Transition and Consolidation*, The John Hopkins University Press.

Merkel, W. (2004) “Embedded and Defective Democracies”, *Democratization*, 11:5, 33-58

Merkel, W. (2010) “Are Dictatorships Returning? Revisiting The ‘Democratic Rollback’ Hypothesis”, *Contemporary Politics*, 16:1, 17-31.

Özbudun, E. (2014) “AKP at the Crossroads: Erdo an’s Majoritarian Drift”, *South European Society and Politics*, 19:2, 155-167.

Schumpeter, J. (1943/2003) *Capitalism, Socialism and Democracy*, Taylor and Francis.

Somer, M. (2016) “Understanding Turkey’s Democratic Breakdown: Old vs. New And Indigenous vs. Global Authoritarianism”, *Southeast European and Black Sea Studies*, 16:4, 481-503.

Tank, Pinar (2005) “Political Islam in Turkey: A State of Controlled Secularity”, *Turkish Studies*, 6:1, 3-19.

Yıldırım, Y. (2013) *Sosyal Forum’dan Öfkeliiler’e*, leti im Yayınları.

Yıldırım, Y. (2017) “Liberal Demokrasinin Krizi Ba lamında Avrupa’da Sa -Popülizm ve Yükselen A ırı-Sa ”, *Amme daresi Dergisi*, Cilt: 50, Sayı:2.